

VERKLARENDE NOTA BIJ DE KAART DER PLANTAARDIGE PRODUCTIES VAN BELGISCH-CONGO

DOOR

J. A. HENRARD

ERE-INSPECTEUR-GENERAAL VAN DE LANDBOUW EN BOSSEN IN BELGISCH-CONGO

INLEIDING

VERGEEFS zou men trachten al de plantaardige producties van Belgisch-Congo, alsook de jaarlijkse opvolging der teelten, op één kaart vast te leggen door het aantal tekens en kleuren op te voeren. In het bijzonder voor Congo zal deze voorstelling des te moeilijker zijn daar dit land zich aan beide zijden van de Evenaar uitstrekt en de seizoenen er ten noorden en ten zuiden van deze lijn omgekeerd zijn.

Om een synthetisch en voldoende klaar beeld te bekomen is het noodzakelijk gebleken zich enkel te houden aan de voornaamste eenjarige cultures waarvan de geografische verspreiding tamelijk goed afgelijnd is.

Wij hebben dus gemeend, wat de eenjarige teelten betreft, ons te moeten beperken tot de katoen, de rijst en de Congolese jute, die een belangrijk deel van de algemene economie van de Kolonie uitmaken.

De aanduiding van deze cultures op de kaart maakt geen aanspraak op geografische nauwkeurigheid; alleen een gemiddeld verspreidingsareaal wordt voorgesteld.

De aanduiding van de overjarige teelten van struiken of bomen is ingewikkeld door het feit dat ze verspreid liggen over zeer uitgestrekte gebieden terwijl hun oppervlakte in verhouding zeer gering is. Anderzijds zijn sommige aangeplant als tussencultuur.

Wij hebben dus gemeend de geografische nauwkeurigheid, die trouwens bijna onmogelijk te bekomen is, te moeten prijs geven ten voordele van het synthetisch overzicht en de klaarheid van de kaart.

De waarde van de tekens die deze aanplantingen voorstellen is dus niet absoluut, maar staat in verhouding tot het belang dat iedere teelt heeft in een bepaalde streek.

De nota's, die bij deze kaart gevoegd zijn, worden onderverdeeld in drie perioden die overeenstemmen met sommige historische data maar terzelfdertijd ook met tijdstippen die blijkbaar kenschetsend geweest zijn voor de evolutie van de plantaardige productie van Belgisch-Congo.

EERSTE PERIODE. — ONAFHANKELIJKE CONGOSTAAT 1885-1901

Zodra de verkenningen en de krijgsverrichtingen het toelieten, trachtte de Onafhankelijke Congostaat onmiddellijk de plantaardige productie van zijn onmetelijk gebied op te voeren en er meer verscheidenheid aan te geven.

Talrijke tropische cultuurgewassen werden door de Staat ingevoerd.

De volgende kunnen in tijdsorde opgenoemd worden :

In 1881 — de *Liberica*-koffie; in 1884 — de cacao van San Thomé; in 1885 — de *Maragotype*-koffie uit Brazilië; in 1888 — de *Arabica*-, *Liberica*- en *Myrtifolia*-koffies; in 1889 — de jute (*Corchorus olitorius*); in 1894 — de koffies van Java, Guatemala, Jamaïca, alsook de

rubberboom, (*Ficus elastica*); in 1895 — de rameh (*Boehmeria nivea*); in 1896 — de *Hevea brasiliensis* en de vanille; in 1897 — de kina; in 1898 — de kruidnagel, de kaneel en de katoen.

Vanaf 1891 schreef een decreet voor dat de betaling van de inlandse belasting in natura moest geschieden onder de vorm van levering van rubber, palmolie, aardnoten, enz... en het legde het planten van Elaeispalmen en rubberlianen op.

Koffie- en cacaoaanplantingen werden aangelegd door talrijke Staatsinstellingen en in 1894 werd een Landbouwdirectie opgericht in de schoot van het Gouvernement-Generaal.

De Onafhankelijke Congostaat belastte in 1895 de uitnemende plantkundige, professor Emile LAURENT, met de inspectie der voornaamste aanplantingen en met de studie van de landbouwmogelijkheden van zijn gebied.

In 1896 telde men ongeveer 500.000 koffieboomen en 89.000 cacaobomen.

Op raad van Emile LAURENT werden deze aanplantingen aanzienlijk uitgebreid en in 1900 bestonden er 2.630.000 koffieplanten en 490.000 cacaoplanten.

Gedurende deze periode nam de exploitatie van de

wilde rubberlianen een zeer belangrijke uitbreiding, zoals blijkt uit de volgende cijfers van de rubberuitvoer :

1887 — 30.050 kg; 1890 — 123.666 kg; 1895 — 576.517 kg; 1900 — 5.316.784 kg.

Verscheidene soorten rubberbomen zijn ingevoerd en beproefd geweest, onder andere de *Manihot Glaziovii*, de *Ficus elastica* en de *Hevea brasiliensis*.

Men gaf nochtans de voorkeur aan een inheemse soort, de *Funtumia elastica*, die op grote schaal vermenigvuldigd werd.

Van die tijd af stelden maatschappijen en missies ook belang in de landbouw.

De meeste plantages echter waren louter empirisch aangelegd en slecht onderhouden, zodat ze dan ook op een volledige mislukking uitliepen.

Een jaar na de overname van Congo door België bleven er in de Staatsaanplantingen slechts ongeveer 650.000 koffieboomen en 112.000 cacaobomen in slechte staat over.

De tabel hieronder geeft de evolutie weer van de uitvoer van de plantaardige producten gedurende de periode van de Onafhankelijke Staat :

Tabel I. — Uitvoer van plantaardige producten (in ton)

	1888	1895	1900	1905	1908
Aardnoten	10	49	—	50	7
Cacao	—	—	9	195	612
Koffie	—	—	35	107	41
Rubber.	30	577	5.317	4.862	4.560
Kopal	2	—	21	845	1.661
Palmolie	1.028	1.799	1.627	1.922	2.104
Palmpitten	2.954	4.972	4.885	5.047	5.638

Nota's :

- 1° De eerste uitvoerstatistieken werden opgemaakt vanaf 1 Juli 1887;
- 2° De cijfers hierboven hebben slechts betrekking op de bijzondere handel van de Onafhankelijke Congostaat;
- 3° De uitvoerstatistieken van 1908 vermelden nog de volgende plantaardige producten die, alhoewel zon-

der economisch belang, toch wijzen op de talrijke cultuurproeven die aan gang waren op dat tijdstip : Katoen (237 kg), Kaneelolie (15 kg), Vetiverolie (922 g), Verveine-olie (39 kg), Calabarbonen (*Mono-dora Myristica*) (44 kg), verschillende vezelsoorten (127 kg), Spaanse peper (40 kg), Meleguetpeper (*Amomum Meleguetis*) (55 kg).

TWEEDE PERIODE 1908-1930

De koffie- en cacaoplantages van de Onafhankelijke Staat waren te niet gegaan, en deze van *Funtumia* ondergingen spoedig hetzelfde lot.

Ingevolge deze uitslagen was het niet te verwonderen dat de Belgische landbouwondernemingen, die uitgestrekte aanplantingen hadden aangelegd in andere werelddelen, geen belangstelling koesterden voor Congo.

Een reorganisatie van het landbouwprogramma drong zich op. Aan de heer professor LEPLAE, landbouwkundig ingenieur en eerste directeur-generaal van de Landbouwdienst van het Ministerie van Koloniën werd deze taak opgedragen.

In 1909 werd de heer JEAN CLAESSENS, landbouwkundig ingenieur, die de tropische landbouw beoefend had in Amerika, belast met een zending ter inspectie van de Congolese aanplantingen.

In 1911 besloot hij dat de koffie-, cacao- en heveaanplantingen, die technisch goed aangelegd, uitgebaat en onderhouden waren, economisch konden renderen.

Ongelukkig was het ten gevolge van een financiële crisis in 1913 niet mogelijk onmiddellijk het programma van de modelaanplantingen dat de Landbouwdienst ontworpen had te verwezenlijken.

Zoals men kan vaststellen in de uitvoerstatistieken van dat tijdperk (tabel II) was de uitvoerbare plantaardige productie uiterst gering en bestond zij dan nog hoofdzakelijk uit inzamelproducten (kopal, palmpitten, rubber).

In navolging van hetgeen reeds was verwezenlijkt in andere streken van Afrika (Goudkust, Uganda) besloot het Gouvernement de landbouwproductie der inlanders op hoger peil te brengen ten einde hun voeding te verbeteren en hun bestaansmiddelen te verhogen.

Een dienst voor landbouwpropaganda werd ingericht en aan de provincies en districten werden technici ter beschikking gesteld die belast waren met de studie en de verbetering van de inlandse landbouwmethoden, zowel voor de voedingsgewassen als voor de teelten waarvan de producten in de handel gebracht of uitgevoerd konden worden.

Het was gedurende de oorlog 1914-1918 dat, om

redenen van strategische noodwendigheid, aan de teelten van rijst en katoen een eerste aanzienlijke uitbreiding werd gegeven.

Maar de beslissende stoot voor de ontwikkeling van de landbouw ging uit van de wetgevende ordonnantie van Februari 1917, waardoor aan de inlandse gebieden kon opgelegd worden teelten voor de voeding of voor de uitvoer aan te leggen waarvan de winst uitsluitend ten goede kwam aan hun inwoners.

De snelle vooruitgang van de katoencultuur is duidelijk waar te nemen aan de beteelde oppervlakte, die 874 ha bedroeg in 1920, 6.309 ha in 1925 en 49.883 ha in 1930.

Anderzijds steeg de rijstproductie van 15.000 t in 1920 tot 16.600 t in 1925 en 62.700 t in 1930.

Aanstands na het einde van de oorlog in 1918 kenden de producten van de tropische landbouw gedurende enkele jaren een aanzienlijke prijsstijging.

Van 1920 tot 1929 heerste bij de landbouwondernemingen een ware groeikoorts, waarvan het gevolg na de intrede van de crisis van 1930 niet zeer gelukkig was voor de Congolese economie. In vele gevallen was de financiële speculatie op de voorzichtigheid en de techniek te ver vooruitgelopen.

Ondertussen waren in 1926 de proefstations van de Staat omgevormd tot een „Regie der Aanplantingen”, ten einde er meer soepelheid van beheer en grotere doeltreffendheid aan te geven.

Anderzijds stelden de landbouwdiensten zich meer en meer in op wetenschappelijke grondslagen en deden beroep op specialisten in de entomologie, mycologie en scheikunde.

In feite is de beschouwde periode van 1910 tot 1930 gekenmerkt als volgt :

Steeds grondiger landbouwonderzoek, gesteund op de toepassing van proefondervindelijke wetenschap ;

Organisatie van de inlandse landbouw volgens realistische maar toch nog empirische methoden ;

Te snelle uitbreiding van de Europese landbouwondernemingen, gevolgd door crisis en gezondmaking.

De balans van de uitvoer der landbouwproducten

(tabel II) is sprekend genoeg om een gedachte van deze evolutie te geven, alhoewel in deze korte uiteenzetting

talrijke interessante bijzonderheden niet kunnen vermeld worden.

Tabel II. — Uitvoer van plantaardige producten (in ton). — Van 1910 tot 1930

	1910	1915	1920	1925	1930
Aardnoten	—	8	3	109	87
Cacao	902	620	355	779	1.195
Koffie	8	31	113	243	1.537
Rubber	3.417	2.179	1.122	769	511
Katoen	—	3	175	1.262	9.977
Kopal	976	4.266	13.250	16.831	16.680
Palmolie	2.160	3.408	7.624	18.696	36.989
Palmpitten	6.141	11.024	39.458	74.097	66.356
Rijst	87	1.140	622	613	427
Sesam	—	—	389	566	775
Maïs	8	12	13	86	32

DERDE PERIODE. — 1930-1951

Spijts een crisis, die het begin van deze periode kenmerkt, gingen de Europese aanplantingen verder met hun normale uitbreiding en verbeterden hun uitrusting en cultuurmethoden.

De inlandse landbouw boekte eveneens vooruitgang zowel in betaalde oppervlakte als in rendering.

De uitvoerstatistieken van enkele producten laten deze vooruitgang duidelijk uitschijnen.

Tabel III. — Uitvoer (in ton)

	1930	1935
Aardnoten	87	2.118
Koffie	1.537	13.165
Katoen	9.977	24.029
Palmolie	36.989	56.778
Rijst	427	1.492

In 1933 werd op het initiatief van Z. M. Koning Albert I het Nationaal Instituut voor de Landbouwstudie in Belgisch-Congo (NILCO) gesticht, dat de als te

commercieel aanzienlijke werkzaamheden van de Regie der Aanplantingen overnam en als eerste Voorzitter had Z. K. H. Prins Leopold.

Deze instelling heeft sedert haar stichting een diepe en doeltreffende invloed gehad op gans de ontwikkeling van de Congolese landbouw.

Een Amerikaans deskundige heeft onlangs Yangambi, het voornaamste opzoekingsstation van het Nilco, genoemd : „Beltsville of the Congo” (1), hetgeen wel overdreven maar toch een onverholo lof is voor de wereldberoemdheid van het Instituut.

Bij wijze van nadere inlichting wordt op het einde van deze nota een tamelijk volledige tabel gegeven van de uitvoer der plantaardige producten van de Kolonie sedert 1935.

In een eerste opmerking dient er op gewezen te worden dat sedert enkele jaren de inzamelproducten vervangen worden zijn door cultuurproducten.

Op het huidige ogenblik worden slechts nog kopal en enkele vezels ingezameld.

Voor wat de producten van de Elaeispalm betreft, de grote meerderheid er van komt van Europese en inlandse aanplantingen en van de verbeterde natuurlijke palmbossen (totale oppervlakte in 1951 : 218.971 ha). De olie, bereid volgens inlandse methoden, wordt praktisch niet meer uitgevoerd.

Men stelt eveneens vast dat talrijke nieuwe teelten ingevoerd werden en dat verscheidene er van nu reeds een niet te verwaarlozen economisch belang vertonen. Dit is voor de inlandse landbouw het geval onder andere voor de Congolese jute (vezels van Urena en Punga). De nieuwe Europese teelten zijn : de tafelbanaan (8.000 ha in 1951), kina (6.230 ha), suikerriet (4.276 ha), pyrethrum (2.868 ha), thee (1.474 ha), reukplanten (1.616 ha).

Verder volstonden een twintigtal jaren geleden de inlandse voedingsteelten nauwelijks voor de behoeften van de landelijke bevolking en van de bestuursposten.

De industriearbeiders moesten bevoorrad worden door zeer kostelijke, ingevoerde landbouwproducten.

Men stelt vast dat sedert 1940 en vooral sedert 1945 de Kolonie voedingsproducten kan uitvoeren zoals rijst, maïs, maniok, sesam, bonen, enz...

Voor suiker deed zich een tegenovergesteld verschijnsel voor : de laatste jaren heeft Congo geen suiker meer uitgevoerd, daar gans de productie ter plaatse verbruikt wordt.

Sedert het einde van de oorlog nemen sommige nijverheden een aanzienlijke uitbreiding, namelijk deze die de plantaardige producten verwerken.

De industriële verwerking van oliehoudende zaden levert tevens koeken die in het binnenland verbruikt of uitgevoerd kunnen worden; in 1951 werden meer dan 36.000 ton koeken aan de uitvoerhandel afgeleverd.

Anderzijds kunnen geperfectioneerde nevenbedrijven van de olieslagerij meer afgewerkte vetstoffen voortbrengen zoals plantaardig voedingsvet en margarine.

De textielnijverheid nam eveneens sinds enkele jaren een aanzienlijke uitbreiding. Zij verbruikt thans gedeeltelijk de plaatselijke voortbrengst van katoen en harde vezels.

Zeër grote kapitalen werden belegd in de houtnijverheid voor de vervaardiging van fineerhout en van multiplex.

Ten slotte dient vermeld de bereiding ter plaatse van de medische producten kina en papaine, en van aetherische reukoliën.

De oprichting na de oorlog van de „Bureau's voor Landbouwproducten” heeft een aanzienlijke kwaliteitsverbetering van enkele uitgevoerde landbouwproducten voor gevolg gehad.

Enkele van deze producten waren vroeger weinig gewild wegens hun gebrekkige kwaliteit en worden thans op de grote wereldmarkten zeer op prijs gesteld.

(1) Beltsville is het reusachtig federaal centrum voor Landbouwonderzoek in de Verenigde Staten.

Tabel IV. — Uitvoer van plantaardige producten van Belgisch-Congo en Ruanda-Urundi (in ton)

	1935	1940	1945	1948	1950	1951*
Aardnoten.	2.118	4.597	—	3	1.348	110
Hout — Stammen v. 1 ^e klas .	25.820	8.975	4.386	5.529	4.480	7.055
„ 2 ^e klas .				52.655	78.746	89.218
„ 3 ^e klas .				40	3.340	14.580
Gezaagd 1 ^e klas .	11.372	10.503	27.255	6.837	3.585	3.088
„ 2 ^e klas .				8.564	9.238	8.926
„ 3 ^e klas .				120	1.122	3.640
Korthout en narrows				4.348	3.872	3.420
Fineerhout (max. 3 mm) . .					993	2.379
Multiplex					626	3.342
Totaal hout.	37.192	19.478	31.641	78.093	106.002	135.648
Cacao.	1.261	844	793	2.220	1.692	1.846
Koffie — groene koffie. . . .	13.780					
Robusta — Plantage.		10.398	20.909	19.420	19.366	16.945
„ Inlandse.		313	136	63	37	474
Arabica — Plantage.		2.362	4.445	2.305	2.557	3.049
„ Inlandse.		5.351	6.340	8.756	11.430	14.925
Gebrande koffie.	4	5	168	11	3	2
Totaal koffie	13.784	18.429	31.998	30.555	33.393	35.395
Rubber — Hevea.	496	658	2.397	4.935	8.215	12.167
„ Wilde.	320	39	5.592	136	—	—
Kopal.	16.868	11.015	13.810	10.919	12.483	14.227
Katoen — vezels	24.029	23.897	38.350	51.224	51.003	41.157
„ linters		547	1.323	415	1.343	1.434
Pungavezels				1.706	3.179	3.472
Urenavezels				6.784	7.602	7.930
Cutting en afval				4.322	4.427	3.058
Totaal Urena en Punga . . .	451	670	7.019	12.812	15.208	14.460
Sisal (vezels).	110	—	51	63	270	155
Raphia.	48	119	58	28	4	0,1
Andere vezels	19	834	63	65	7	58
Zaden van gierst en sorghum.	—	56	1.943	5.172	531	1.204
Zaden van sesam.	226	892	357	2.371	1.995	1.337
Zaden van ricinus.	—	—	902	1.962	2.159	2.367
Zaden van zonnebloem . . .					283	9
Andere zaden	87	42	23	77	49	818
Bonen.	446	1.675	953	1.352	4	1,3

* Voorlopige cijfers.

	1935	1940	1945	1948	1950	1951
Oliën :						
aardnootolie	—	171	191	5.372	5.441	8.334
katoenolie	—	619	388	1.640	2.323	2.942
palmolie — van plantages .		23.154	30.700			
industriële		41.355	47.122			
inlandse		819	120	796		
gewone				109.592	130.680	128.378
gebleekte					1.359	3.638
Totaal palmolie	56.778	65.328	77.942	110.388	132.039	132.016
— palmpittenolie		227	7.786	17.602	14.607	18.903
— ricinusolie		0,5	328	334	142	81
— sesamolie					64	—
— andere plant. eetbare oliën .	6	6	—	1.387	—	1
— eetbaar plant. vet	—	—	86.885	524	323	3.463
— soap stock					267	
— acid oil					261	214
— glycerine					67	144
Maïs	1.817	18.983	4.824	27.497	17.748	23.938
Maniok — in schijfjes	—	—	—	3.659	222	289
in meel	—	2.219	4.116	11.645	10.432	2.386
Totaal maniok	—	2.219	4.116	15.304	10.654	2.675
Palmpitten	65.082	44.923	43.498	83.375	85.772	87.513
Pyrethrum	—	—	—	1.316	1.685	1.955
Derris	—	50	1.714	140	51	28
Kina :						
watervrij kinine alcal.	—	—	—	—	3,5	—
(netto gewicht)						
Ruwe kininezouten	—	—	—	—	0,2	—
(netto gewicht)						
geraffineerde kininezouten .	—	—	0,011	0,1	7,4	5,4
(netto gewicht)						
totakina (netto gewicht) . .	—	—	—	—	4,0	0,02
kinaschors	—	—	397	552	1.397	1.500
Rijst — bewerkte		1.817	9.220	161	1.371	499
cargo		—	—	843	6.977	1.339
padie		—	0	1	5	—
breuk		34	140	9	185	199
Totaal rijst	1.492	1.851	9.270	1.014	8.538	2.037
Koeken — aardnootkoek . . .	—	—	—	7.005	4.068	10.352
— katoenkoek	—	2.193	7.154	6.042	6.978	9.480
— palmpittenkoek	—	6	11.729	13.600	9.831	16.853
— ricinuskoek	—	—	—	—	—	38
— andere	—	112	4.688	—	—	—
Totaal koeken	3	2.311	23.571	26.647	20.877	36.723

	1935	1940	1945	1948	1950	1951
Bananen	—	2.392	1.151	3.149	11.271	17.631
Fruit	—	67	227	46	958	160
Ruwe tabak	5	1	4	—	—	86
Peperkorrels	45 (+ piment)	11	28	9	35	108
Aardappelen	—	1	78	—	144	281
Djokomaie	—	—	—	673	62	59
Thee	0,4	—	—	—	56	1,9
Suiker	7.951	331	5.368	7.948	8	3,3
Geraniumolie (netto gewicht) .	—	(?)	(?)	3,7	8,7	2,87
Eucalyptusolie (netto gewicht)	—	(?)	(?)	(?)	53,6	44,3
Andere aetherische oliën . . .	—	1	13	(?)	15,3	31,0
(netto gewicht)	—	—	—	—	8,4	10,8
Papaïne (netto gewicht) . . .	—	—	—	—	—	—

BIBLIOGRAFIE

Een aanzienlijke bibliografie over de plantaardige productie is voorhanden in de uittreksels van de *Index Bibliographique Colonial: Congo belge et Ruanda-Urundi* (G. Van Campenhout, Brussel, 1937-1940).

Men vindt ze onder de volgende trefwoorden :

- Agriculture (301 referenties, 1937-1938); verzameld door L. PYNAERT.
- Agriculture : Cultures et exploitations diverses (417 referenties, 1937-1939); verzameld door L. PYNAERT.
- Bananes, Cultures fruitières (55 referenties, 1939); verzameld door L. PYNAERT.
- Bois et Forêts (262 referenties, 1939); verzameld door L. PYNAERT en EM. MICHEL.
- Cacao, Café (171 referenties, 1938); verzameld door L. PYNAERT.
- Caoutchouc, Hévéas (70 referenties, 1939); verzameld door L. PYNAERT.
- Coton (151 referenties, 1937-1938); verzameld door L. PYNAERT en J. LEBRUN.
- Oléagineux (115 referenties, 1940); verzameld door L. PYNAERT.
- Plantes médicinales — Quinquinas (47 referenties); verzameld door EM. MICHEL.

Bibliographie du Congo belge et du Ruanda-Urundi (1939-1947) : Agriculture, Produits agricoles, Forêts (Ministerie van Koloniën, Landbouwdirectie, Brussel) en *Cahiers Belges et Congolais*, Nr. 7 (door T. HEYSE en J. HENRARD) (1948, 160 blz., in-8°, geïllustreerd, 1.813 referenties); vervolg in de *Cahiers Belges et Congolais* (nr. 10, Brussel, 1949, nr. 579 tot 610bis).
LOUIS J. en FOUARGE J., *Essences forestières et bois du Congo* (Nilco, Brussel, 1943-1947, drie afleveringen in-4°, pl., fig.).

VAN DEN ABEELE M. en VANDENPUT R., *De voornaamste cultures van Belgisch-Congo* (Ministerie van Koloniën, Landbouwdirectie, Brussel, 1951, in-8°, 605 blz., geïllustreerd, kaarten).

VAN DER STRAETEN E., *L'Agriculture et les Industries agricoles au Congo belge* (Compagnie du Congo pour le Commerce et l'Industrie, Brussel, 1945, in-8°, 355 blz., geïllustreerd, kaarten, grafieken).

Trente années de culture cotonnière au Congo belge, 1918-1948 (Compagnie cotonnière congolaise, Brussel, 1948, in-4°, 144 blz., geïllustreerd).

Landbouwkundig Tijdschrift voor Belgisch-Congo (Ministerie van Koloniën, Brussel, sinds 1910).

31 Januari 1953.